Sve najbolje! 2022

TEMA • Piše: NENAD BARTOLČIĆ • 25.12.2022.
GODINE SLABOG ČITANJA • AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE • ČITANJE

Godine (ne)čitanja : Koristimo li istraživanja koja provodimo?

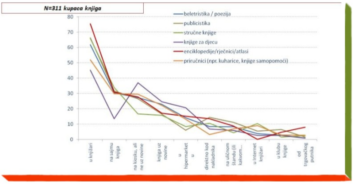

U nekim idealnijim okolnostima odgovor na pitanje u naslovu trebao bi potvrditi da **istraživanja ne samo da provodimo, već da ih i analiziramo**, donosimo neke zaključke, a temeljem njih osmišljavamo i neke akcijske planove, prije njih možda i strategije... Vjerojatno su nam istraživanja važna i dobro je da ih provodimo svake godine iznova, pa onda opet analiziramo, ali sve je više dojam da se **vrtimo u krug, bez većih pomaka**. Pa nam se valjda zavrti u glavi i zaboravimo što smo to čitali i analizirali prije godinu-dvije-tri..., a ako nam se fragmenti i probiju u sjećanje, ostaje u zraku visjeti pitanje “Zašto?”. I čini se da smo barem na to "zašto" prije desetak-petnaestak godina imali odgovor koji smo u međuvremenu zaboravili.

U to vrijeme bio sam jedan od onih koji se trudio objašnjavati da bez jasnih statističkih pokazatelja naše procjene o stanju hrvatske knjige i čitalačkih navika stanovništva nećemo moći ispravljati brojne pogreške ili nečinjenja u prošlosti, i da je zbog toga važno da imamo kontinuitet **istraživanja čitalačkih i kupovnih navika** hrvatskih građana, kako bismo mogli današnje stanje, navike i trendove komparirati s onim od prije 15-20 godina, vidjeti gdje smo, pa onda mudro zaključivati jesmo li “na putu prema dolje” ili se u međuvremenu ipak dogodila promjena, ili možda niti jedno niti drugo nego plutamo zarobljeni na bonaci, u očekivanju neke struje da nas ponese...

Ali pokušajmo se još jednom praviti da su nam ta istraživanja važna, da ih čitamo i analiziramo. Ukratko, u osnovnim crtama, prisjetit ćemo se i prezentirati barem ona istraživanja koja možemo uspoređivati u kakvom-takvom vremenskom kontinuitetu od 2004. do 2022. godine, imajući u vidu da je to period stasanja jedne generacije, od rođenja do punoljetstva, i da bi to trebao biti dovoljan period za podvući crtu.

Dakle, pred nama je skraćeni **pregled istraživanja hrvatskog tržišta knjiga u periodu 2005.- 2006. i 2012. - 2022.** (u godinama 2007. - 2011. istraživanja se nisu provodila). Istraživanja koja je ispočetka radila **GfK Hrvatska** do 2006. godine bilježila su **kupovne navike** anketiranih, a u nastavku od 2011. godine počinje i ispitivanje **čitalačkih navika** , pri čemu treba napomenuti da nakon što je GfK prestao s radom 2016. godine istraživanje je nastavila agencija **Kvaka**, po uglavnom istim parametrima kako bi istraživanja zadržala kompatibilnost tj. usporedivost s ranijim istraživanjima.

U oba slučaja prosječan uzorak je bio **1500 ispitanika** starijih od 15 odnosno 16 godina, anketiranje se provodilo direktno, osim 2019. kada se zbog pandemije

COVID 19 koristila i telefonska metoda.

U ovom tekstu ćemo se podsjetiti rezultata, a kao "prolazne točke" odabrano je pet godina provođenja istraživanja: **2004. / 2006. / 2011. / 2017. i 2022.** Fokusirat ćemo se na najvažnije naglaske/pitanja, i pokazati koliko su se u kojem periodu knjige čitale, gdje su se knjige najčešće kupovale/posuđivale itd.

Godina 2004.

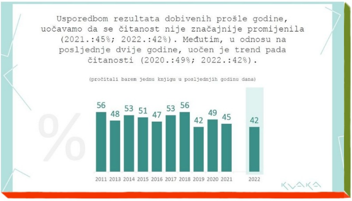

Usporedbom rezultata dobivenih prošle godine, uočavamo da se čitanost nije značajnije promijenila (2021.:45%; 2022.:42%). Međutim, u odnosu na posljednje dvije godine, uočen je trend pada čitanosti (2020.:49%; 2022.:42%).

U prvom valu istraživanja (**prosinac 2004.**), s obzirom na učestalost kupovine i vrste kupljenih knjiga, nešto **više od trećine stanovnika** Hrvatske starijih od 15 godina odgovorilo je da su u zadnja tri mjeseca kupili knjigu za sebe i svoju djecu ili za poklon. Većina je kupaca u tom periodu kupila **dvije do pet knjiga** i to najčešće samo za sebe i svoju djecu, a značajno rjeđe kao poklon drugima. Najčešće se kupovala beletristika (gotovo dvije trećine kupaca knjiga), značajno rjeđe stručne knjige, knjige za djecu, publicistika te, najrjeđe, enciklopedije, rječnici i atlasi. Tek je svaki osmi kupac posegnuo za knjigom na stranom jeziku i to najčešće na engleskom jeziku.

Trećina kupaca knjiga kupovala je samo knjige 'uz novine' / na kiosku, ali u većem broju naslova. Preostale dvije trećine kupaca knjiga kupovali su knjige u podjednakom udjelu u knjižarama i 'uz novine', ali u manjem broju naslova. Sukladno dominaciji kupovine knjige uz novine, oko trećine je kupaca svoje knjige platilo **20 do 29 kuna**, a većina kupaca knjige izdvojila je **do 60 kuna**.Kupljene su knjige kod dvije trećine kupaca imale punu cijenu, dok se među onima koji su kupovali knjige s popustom većina ne sjeća koliki je popust bio u pitanju.

Kao razloge kupovine ili ne-kupovine knjiga kupci isključivo knjiga uz novine češće su na kupnju knjiga bili potaknuti reklamama i, nešto rjeđe, osvrtima na televiziji, dok ostali kupci najčešće svoje knjige pronalazili sami u knjižarama, a nešto rjeđe, na kupnju bi ih potaknule reklame, osvrti na televiziji i preporuke poznanika.

Među onima koji nisu kupili niti jednu knjigu u zadnja tri mjeseca nešto je veći udio ruralnog stanovništva, muškaraca, starijih, nezaposlenih, (ne)završene osnovne škole te onih koji u kućanstvu nemaju djecu do 15 godina. **Od njih gotovo dvije trećine knjigu nisu kupili jer im nije trebala ili ih nije zanimala, dok ih gotovo jednako toliko kaže da je cijena knjige za njih previsoka.**

Već je tada bilo zabrinjavajuće da gotovo polovica onih koji nisu kupovali knjige kaže da ih **ništa ne može potaknuti na kupnju knjige**. Međutim, 73% osoba koji su u zadnja tri mjeseca kupili i 42% koji nisu kupili knjigu **kupovali bi ih (i više) da su knjige jeftinije**.

Godina 2006.

U šestom valu istraživanja provedenom u **prosincu 2005.** godine, trećina (**32%**) reprezentativnog uzorka populacije hrvatskih građana starijih od 15 godina izjavljuje da je u posljednja tri mjeseca za sebe ili za druge **kupila barem jednu knjigu koja nije udžbenik**. Kupci su u prosjeku kupili **dvije knjige**, uglavnom za sebe ili za svoju djecu, a četvrtina njih i kao poklon drugima. Kupljene knjige su najčešće iz kategorije "beletristika / poezija", zatim "stručne knjige" te "enciklopedije / rječnici / atlasi". Priručnici i publicistika čine petinu kupljenih knjiga, a knjige za djecu **14%**.

Većina ispitanika je u posljednja tri mjeseca **kupila knjigu u knjižari (46%)**, zatim slijedi kupovanje knjiga uz novine na novinskom kiosku gdje je gotovo **trećina ispitanika** kupovala knjige dok su ostala mjesta puno manje zastupljena. Trećina ispitanika je i svoju posljednju knjigu kupila u knjižari te je **za 44% kupaca knjiga knjižara omiljeno mjesto za kupovinu**. Dakle, u međuvremenu se poprilično izdušio projekt **"Knjige uz novine"** i malo po malo kupci se vraćaju u knjižare.

Prosječna cijena posljednje kupljene knjige iznosi **108 kuna**. Trećina kupaca je platila do 59 kuna za knjigu a druga trećina kupaca je platila od 60 do 199 kuna.

Prosječna cijena knjige kupljene u knjižari je znatno veća (138 kuna) od knjige kupljene na kiosku uz novine (29 kuna). Četvrtina kupaca je kupila knjigu s popustom, a najčešće je navođen popust do **20%**. Ostali kupci su platili punu cijenu knjige.

Kupci knjiga navode više različitih razloga koji su ih naveli na kupnju knjige u posljednja tri mjeseca te se niti jedan razlog ne ističe kao dominantan. Razlozi koje navode su da su knjigu sami pronašli u knjižari, zatim da su knjigu kupili na preporuku drugih - prijatelja, poznanika ali i knjižara odnosno prodavača knjiga, da su knjigu vidjeli izloženu te da su ih potakli osvrti / prilozi u pisanim medijima i reklame.

S druge strane, nekupci kao glavne razloge zbog kojih nisu kupili ni jednu knjigu u posljednja tri mjeseca najčešće navode da ih **knjige ne zanimaju** te da si ih **ne mogu priuštiti**. Uz to, **veliki udio (45%) nekupaca knjiga tvrdi da ih ništa ne može ni potaknuti da kupe knjigu**. Za ostale nekupce, kao i za kupce knjiga, glavni motivator za kupovinu (više) knjiga bi bilo više naslova po jeftinijim cijenama. Ukupno 40% ne-kupaca te dvije trećine kupaca tvrdi da bi ih to motiviralo na kupnju knjiga.

Dakle, **razlozi nekupovanja knjiga se gotovo uopće nisu mijenjali** tijekom svih valova istraživanja (2004. – 2006.), izuzetak je nekupovanje knjiga zbog posuđivanja iz knjižnice što je razlog koji se nešto češće navodio u prva dva vala istraživanja provedena tijekom 2004. godine.

Godina 2011.

Nakon **pet godina pauziranja** istraživanje se uoči prvog izdanja manifestacije **Noć knjige** istraživanje se obnavlja, dodaju mu se i nova anketna pitanja, a posebno je važan novi segment istraživanja koji mjeri koliko ispitanici čitaju kroz godinu (na što se nadovezuje i "stari" anketni dio o kupovanju knjiga).

U 2011. godini **56% građana je u posljednjih godinu dana pročitalo barem jednu knjigu**, u prosjeku se pročitaju tri knjige. Pročitane knjige se najčešće nabavljaju u knjižnici (**45%**) ili posuđuju od prijatelja (**38%**), dok **1/3** pročitane knjige kupuje.

31% građana starijih u zadnja tri mjeseca kupilo je barem jednu knjigu. U prosjeku su kupljene dvije knjige u zadnja tri mjeseca. U odnosu na stanje prije šest godina, situacija je podjednaka, iako možemo pretpostaviti da je u međuvremenu sigurno došlo do porasta prodaje knjige (od 2007. do 2010. nije bilo mjerenja!), a koja je ponovno pala uslijed posljedica krize koja je počela 2008. godine.

Najčešće se i dalje kupuje beletristika/poezija, stručne knjige i knjige za djecu, a knjige se najčešće kupuju u knjižarama (**51%**), slijede kiosci ali bez novina (**23%**) i sajmovi knjiga (**21%**). U odnosu na prije šest godina, došlo je do promjena u distribuciji knjiga, pa samim time i u navikama kupovine: smanjio se udio kupovine na kioscima uz novine, dok se povećala kupovina na kiosku bez novina. Isto tako se smanjila kupovina preko kluba knjiga i trgovačkih putnika, a povećala ona na lokacijama u velikim trgovačkim centrima.

Prosječna cijena zadnje kupljene knjige iznosi **80 kn**. Preferiraju se jeftinije knjige – 44% ispitanika zadnju kupljenu knjigu platilo je do **59 kn**. Najmanje novca izdvaja se na dječje knjige – u prosjeku 40 kn i beletristiku/poeziju – u prosjeku 56 kn, a najviše za enciklopedije/atlase/rječnike – u prosjeku 163 kn. U odnosu na prije šest godina, došlo je do smanjena iznosa novca koji se izdvaja za knjige. Naime, 2005. prosječna cijena zadnje kupljene knjige iznosila je **108 kn**, dok je 11% manje osoba zadnju knjigu platilo maksimalno 59 kuna.

Porazna je činjenica da polovica onih koji nisu kupila knjigu u zadnja tri mjeseca, vjerojatno i neće jer ih knjiga ne zanima, ne treba im, te ih ništa ne može navesti da ju kupe. Njih 24% kao razlog ne kupovine navodi financije, dok 10% ne kupuje knjige jer ih posuđuje u knjižnicama. Glavni motiv za još češću kupovinu knjiga kod kupaca bila bi niža cijena (kod 67% njih) ili veći izbor naslova (22%). Oko 1/3 onih koji nisu kupili niti jednu knjigu u zadnja tri mjeseca moglo bi se također privući jeftinijim knjigama.

Za razliku od istraživanja provođenih u prvom valu (2004. – 2006.) u obnovljenom i dorađenom istraživanju iz 2011. godine **uvedena su i pitanja kojima se želi izmjeriti prisutnost e-nakladništva u Hrvatskoj, čitanje i kupovanje e-knjiga**.

U Hrvatskoj među populacijom starijom od 15 godina ima 32% onih koji nemaju niti jedan uređaj za čitanje e-knjiga (računalo, tablet, smartphone). Među onima koji imaju neki od uređaja, **9%** čita e-knjige, dok ih **2%** i kupuje. Kada bi oni koji sada nemaju, imali neki od ovih uređaja, **11%** ima interes prema čitanju e-knjiga, a 2% i za kupovanje.

Gledajući na nivou cijele ispitivane populacije, možemo reći da kod **90% ne postoji interes ni prema čitanju ni kupovanju e-knjiga**, kod **10%** ima interesa prema čitanju, a kod **2%** prema kupovanju e-knjiga.

Godina 2017.

Istraživanje hrvatskog tržišta knjiga koje je agencija GfK Hrvatska provela u **ožujku 2017.** na uzorku od tisuću ispitanika starijih od 15 godina metodom osobnog intervjuiranja u kućanstvima pokazalo je da je u proteklih godinu dana **barem jednu knjigu pročitalo 53% populacije**, u usporedbi s 47% iz prošlogodišnjeg istraživanja.

A barem **jednu knjigu je u posljednja tri mjeseca kupilo nešto više od 908 tisuća građana starijih od 15 godina, odnosno, svaki četvrti ili njih 25 %**, što je porast u odnosu na prošlogodišnjih 19%, a knjige i dalje najčešće kupujemo sebi ili svojoj djeci (59%).

I dalje se **ponajviše čita na hrvatskom jeziku - 82 %**, dok se **15% knjiga čita na engleskom jeziku**, ali je došlo do podjele u opredjeljenju na strane i domaće autore, pa se najviše čitaju prijevodi stranih autora (40 %). Najčešće se čita beletristika (**58%**), pa stručna literatura (**30%**) i publicistika (**29%**), dok je udjel dječje knjige **15%.**

Više od prosjeka čita se u Zagrebu, 64 %, te Istri i Primorju (62%), a **knjige koje čitamo najčešće posuđujemo i to ponajviše u knjižnicama (46%).** Kad je riječ o kupovini, **najčešće kupujemo u knjižari (53%)**, i to uglavnom uz popust (56%).

Čitanost e-knjiga porasla je s osam posto u 2016. na **12 %** u 2017., pri čemu elektroničke **uređaje potrebne za njihovo čitanje posjeduje 72 %** populacije starije od 15 godina, a još uvijek 8% mladih od 15 do 24 godine nema niti jedan elektronički uređaj na kojemu se može čitati knjige i ostalu literaturu.

Godina 2022.

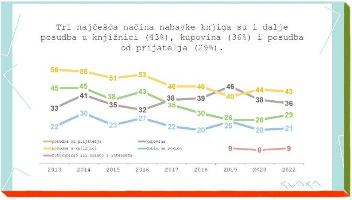

Istraživanje provedeno na uzorku od tisuću sudionika reprezentativnih po dobi, spolu i regiji u razdoblju od 1. do 18. **ožujka 2022.** godine metodologijom osobnog intervjuiranja u kućanstvima, pokazalo je da je posljednju godinu dana **samo 42% građana starijih od 16 godina pročitalo barem jednu knjigu!** Pad je uočljiv kad se podaci usporede s onima iz 2020., kada je najmanje jednu knjigu pročitalo 49% građana.

Najviše osoba čita beletristiku, **65%**, publicistiku **30%** i stručne knjige **27%**, dok su na začelju čitanosti priručnici s **22%**, dječje knjige, **13%**, umjetnost devet posto i strip **7%.**

Među osobama koje čitaju, najviše je onih koje pročitaju dvije knjige godišnje, a među čitačima i dalje su najviše visokoobrazovane osobe (70%), osobe čiji su prihodi kućanstva iznad 13 tisuća kuna (61%), oni koji žive u Zagrebu i okolici (52%), te ženske osobe (48%).

Pandemdijska godina nije omogućila uvjete za čitanje knjiga jer su izvanredne prilike dovele do povećanog stresa i anksioznosti kod građana. Uzmemo li u obzir s jedne strane stres, a s druge činjenicu da su djeca bila mahom kod kuće i imala online nastavu, te da su odrasli također radili od kuće, jednostavno je nestalo vremena i prostora za čitanje knjiga, kaže.

Na pitanje gdje nabavljaju knjige koje čitaju, najviše čitatelja reklo je da ih **posuđuje u knjižnicama, 43%**. Oko **36%** čitatelja knjiga i kupuje knjigu, **29%** ih posuđuje od prijatelja, **21%** kaže da ju je dobilo na poklon, a **9% je** ili fotokopiralo ili preuzelo knjigu s interneta.

Osobito je vidljiv **pad kupovine knjiga**. Svaki peti građanin kupio je barem jednu knjigu u posljednja 3 mjeseca (**20%**). Mjesto kupovanja knjiga: **knjižara je i dalje broj jedan**, postoji trend rasta kupovine na internetu te trend pada kupovine na kioscima. Godina **2017. i 2018. knjigu je kupila četvrtina građana (25 %)**, a **2005.** gotovo trećina ispitanika (**32 %**).

Najčešći razlog nekupovanja knjiga i dalje je **pomanjkanje interesa** (**54%**). Ovaj razlog se češće javlja među muškarcima (65%), najmlađima (16 – 25 g. = 61%) te kod onih s najnižim obrazovanjem (završena o.š. = 62%).

Sadržaje na internetu čita **70% populacije**. Od svih sadržaja na internetu, prioritet i dalje imaju dnevne novine (**54%**), a slijede portali/blogovi s autorskim i kritičkim sadržajem (**25%**). Blogove i grupe na društvenim mrežama koji su posvećeni knjizi prati **18%** populacije (konzumacija ovih sadržaja pada s porastom dobi).

Zaključak

18 godina nije malo, zapravo je i previše vremena ukoliko ga se želi iskoristiti za neke neophodne promjene, jer poziv na promjene cijelo vrijeme "vrišti" iz prezentiranih istraživanja. Činilo se da smo u prvih nekoliko godina novog ciklusa istraživanja (2011.-2013.) shvatili da su hitne promjene nužnost, u to je vrijeme potekla i inicijativa za donošenje **Nacionalne strategije poticanja čitanja**, no tu su krenula već prva zastranjivanja, jer kako drugačije nazvati sporost činjenja koju je pokazalo tadašnje Ministratsvo kulture u vrijeme ministrice **Andree Zlatar Violić**?

Barem je godinu i pol dana prošlo u čekanju da MK odreagira na inicijativu iz baze, nakon čega je ubrzo formirano radno tijelo za izdradu Strategije, i ono je u cca pola godine intenzivnog rada napisalo Strategiju i prosljedilo je u MK za daljnje korake njezina službenog prihvaćanja i operacionalizacije.

I tu se stalo, a vrijeme je prolazilo, i trebalo je čekati sve do **2017. godine** kada je sadašnja Vlada RH usvojila **Nacionalnu strategiju poticanja čitanja. Što je s njom bilo dalje** biti će tema za ja jedan od idućih tekstova, u kojem će biti jasniji i odgovor na pitanje u naslovu ovog članka.

* Serijal tekstova "Godine (ne)čitanja" objavljen je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem provedenog Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

Dozvoljeno je prenošenje sadržaja uz objavu izvora i Autora.

– KVAKA - ISTRAŽIVANJE HRVATSKOG TRŽIŠTA KNJIGA 2021. –

Noć knjige 2021. – Istraživanje o čitanju i kup...
Watch Later
Share
30%
Watch on YouTube

– POVEZANI SADRŽAJ –

TEMA • 27.12.2022.

Godine (ne)čitanja : Odgovornost medija za popularizaciju knjige i čitanja

TEMA • 29.12.2022.

Godine (ne)čitanja : Primjeri dobre prakse poticanja čitanja i kupovanja knjiga

TEMA • 26.12.2022.

Godine (ne)čitanja : Noć knjige iliti noć koja rasvjetljuje Hrvatsku

– PRETRAŽI SVE ČLANKE –

Upiši pojam

Sve najbolje!

Sve najbolje!

*Sva prava pridržana © MV Info d.o.o. 2023. • Kriv je **Fiktiv***